A klassszikus balett francia nyelvü szakmai szókincse

Bevezetés a szószedethez:

A klasszikus balett szabályait 1662-ben a francia Táncakadémia foglalta rendszerbe. Ez idő óta, aki klasszikus táncot tanul, franciául nevezi meg a tánclépéseket.
Az itt következő szószedet az egyes balettgyakorlatok nevének magyar forditását adja, megadva a gyakorlatokban szereplő francia szavak értelmét külön-külön is.

Az összeállitás célja legfőképpen az iráskép és a kiejtés megadása, hiszen a szakmabeliek által jól értett kifejezésekről van szó, amellett némelyik elnevezés eredeti alapjelentése és a tánclépés között meglehetősen homályos is az összefüggés.

A szakemberek számára ma már rendelkezésre áll az időközben /1977-ben/ megjelent Balettlexikon. Ennek a szószedetnek az a gyakorlati előnye lehet, hogy itt a szavak sorrendje általában követi a tanitás menetét, és kevésbé terjedelmes is, mint egy kézikönyv.

A szószedetben megadott kiejtés néhány gyakorlatnál eltér a magyarban megszokott alaktól. Ennek az a magyarázata, hogy hazánkban a balett külföldi /olasz, orosz/, de nem francia balettmesterek által terjedt el, és a gyakorlatok nálunk meghonosodott nevei esetleg magukon viselik más idegen nyelvek kiejtési szokásainak hatását is. A francia elnevezések enyhén módositott változataival más országok balettvilágában is találkozhatunk, mi magyarok azonban általában arra törekszünk, hogy az idegen szavakat a lehetőséghez képest eredeti kiejtéssel mondjuk ki, még akkor is, ha ezt a mienktől annyira távoleső helyesirási szabályok nehezitik.

A francia nyelv irott alakjai a latinhoz állnak közel, amelyből származtak, de az idők folyamán a kiejtés nagyon eltávolodott az irásképtől. Ma már Franciaországban is foglalkoznak a helyesirási reform gondolatával. Sok betü hang-

alakja a fonetikai helyzet szerint változó, a betük és hangok viszonyában az irás sokkal kevésbé egyértelmü, mint a magyarban. Azonos betünek többféle kiejtése lehet.

A hozzávetőleges kiejtés a francia szavak után zárójelben található. Az átirás nem fonetikai jelekkel készült, nyelvészeti szempontból nem szabályos. Csak az orrhangot jelöli a betü felett egy hullámvonal, a rövid "á" hangot a betü felett nem vessző, hanem pont: "á". Mivel az olvasók sem nyelvészek lesznek, ezt remélhetőleg nem fogják kifogásolni.

A francia ékezet egyszer jobbra, egyszer balra dől, néha kúp alakú: "à la seconde, emboîté" az ékezetek módositják a kiejtést, éppúgy, mint a magyarban, ezért gondosan ki kell tenni őket.

Az igék főnévi igenévi alakban találhatók a szószedetben. A főnevek elé irt le vagy la a himnemü, illetve nőnemü névelő, a magyar "a, az"-nak felel meg.

A szószedet hangsúlyt nem jelöl. Magyar közegben az utolsó szótagra eső francia hangsúly úgysem valósitható meg, mindamellett - főleg többtagú elnevezéseknél - szebb, ha kissé mérsékeljük az első szóra, illetve az első szótagra eső magyaros hangsúlyozást.

Budapest, 198o. január 2o.

Horváth Károlyné

demi plié	= fél térdhajlitás
demi /dömi/	= fél
plier /plié/	= hajlitani
grand plié	= nagy /mély/ térdhajlitás
grand /grãn/	= nagy
battement	= ütés, verés, csapás
battement tendu	= nyújtott, feszitett ütés
tendu /tãndü/	= feszitett, kifeszitett, nyújtott
battement tendu jeté	= lábdobás feszitett lábbal
jeté /zsöté/	= dobott, eldobott
jeter /zsöté/	= dobni
rond de jambe par terre	= lábkörzés a földön
le rond /rõn/	= kör, körzés
la jambe /zsãmb/	= láb, lábszár
par terre /pâr ter/	= a földön
la terre /ter/	= a föld
double /dubl/	= kettős, dupla
frappé /frâpé/	= ütögetett
frapper /frâpé/	= ütögetni, kopogni
en dehors /ãn döor/	= kifelé
en dedans /ãn dödãn/	= befelé /visszafelé/
fondu	= lágyan, elolvadva
soutenu /szutönü/	= kitámasztott
soutenir /szutönir/	= fenntart, alátámaszt, kitámaszt
rond de jambe en l'air	= lábkörzés a levegőben
l'air /er/	= levegő
en l'air /ãn ler/	= a levegőben

petit battement	= kis ütögetés
petit /pöti/	= kicsi
sur le cou du pied	= a bokára
sur /szür/	= -ra -re, -on -en -ön
le cou du pied /ku du pié/	= boka
tour sur le cou du pied	= forgás bokához húzott lábbal
le tour /tur/	= forgás, fordulat
relevé lent /rölövé lãn/	= lassú lábemelés
relever /rölövé/	= felemelni
lent	= lassú
développé /devlopé/	= kibontott, kifejlesztett
développer /devlopé/	= kibont, kifejleszt
enveloppé /ãnvölopé/	= bevonva, behúzva
pas de bourrée /pâ dö buré/	= francia néptánc jellegzetes lépése
le pas /pâ/	= lépés
la bourrée	= a tánc neve: rőzsetánc a rőzsenyaláb nevéből, Auvergne, Közép-Franciac./
port de bras /por dö brâ/	= karvezetés, kartartás
le bras /brâ/	= kar
le port	= /test/tartás, hordás, viselés
croisé /kroâzé/	= keresztezett, keresztbe zárt
effacé /efaszé/	= hátrahúzott, félrehúzott
écarté /ekarté/	= félrehúzott, eltávolitott

temps lié /tã̃n lié/	= összekötött mozdulatsor
le temps /tã̃n/	= idő, tempó, mozdulat, ütem
lier /lié/	= összekötni, kapcsolni; nem szaggatott mozgás, zenében: legato
temps levé /tã̃n lövé/	= emelt, emelkedő lépés
lever /lövé/	= felemelni, felhúzni
échappé /esapé/	= kiszökött, a lábak egymástól elszöknek
échappé en tournant /esapé ã̃n turnã̃n/	= ugrás elfordulással
assemblé /ászã̃mblé/	= összehozott, összeszedett, összegyűjtött
sissonne /sziszon/	= tánclépés neve, értelmezése homályos, esetleg hangutánzó szó. Egyes szakkönyvek szerint a farandola nevű provence-i /Franciaország/ néptánc egyik lépése.
simple /szẽmpl/	= egyszerű, szimpla
arabesque /árábeszk/	= arabos ízlésű, látványos, diszes
attitude /átitüd/	= testtartás, póz /a balettban csak egy bizonyos állás/
changement /sã̃nzsmã̃n/	= váltás, csere
de /dö/	= a franciában a birtokviszony jele /-ból -ből -tól -től, - nak a/
changement de pieds /sã̃nzsmã̃n dö pié/	= lábváltás
sans changer	= váltás nélkül
sans	= nélkül

en tournant /ẽn turnã̃n/ = elfordulással

glissade /glisszád/ = csuszó lépés

glisser /glisszé/ = csúszni, siklani

ouvert /uver/ = nyitott

fermé /fermé/ = zárt

épaulement /épolmã̃n/ = a vállak elforditása
l'épaule /épol/ = váll

pointé /poenté/ = hegyes, hegyezett

tour sur place = fordulat helyben
sur place /szür plász/ = helyben
le tour /tur/ = forgás, fordulat

volé /volé/ = repülve
voler = repülni, szállni

balancé /bálãnszé/ = hintázó, hintázva, lebegő
balancer, se balancer = lenget, hintáztat, hajlong, ingadozik

tombé /tombé/ = esve /valamilyen irányba/
tomber = esni, leesni

ballonné /báloné/ = a "ballon"=labda szóból eredő elnevezés

jeté /zsöté/ = dobott /dobva/
jeter /zsöté/ = dobni, kidobni, eldobni

sauté /szoté/ = ugorva /ugrással/
sauter /szoté/ = ugrani

coupé /kupé/ = ütve, vágva
couper /kupé/ = üt, vág, félbeszakit

pas de basque /pâ dö bâszk/ = baszk tánc jellegzetes lépése

saut de basque /szo dö bászk/ = baszk tánc jellegzetes ugrása

dessous /döszu/ = alatt, alul
dessus /döszü/ = fölött, felül

en face /ãn fâsz/ = szemben

en cercle /ãn szerkl/ = körben

retiré /rötiré/ = hátra-, visszahúzott

fouetté /fueté/ = ostorozva

piqué /piké/ = szúrt, hegyes

allongé /âlõnzsé/ = megnyújtva, meghosszabbítva

temps levé sauté /tãn lövé szoté/ = emelkedve, ugorva

entrechat /ãntrösâ/ = bokázás

trois /truâ/ = három
quatre /kâtr/ = négy
cinq /szenk/ = öt
six /szisz/ = hat
sept /szet/ = hét
huit /üit/ = nyolc

royal /ruâyâl/ = királyi

emboîté /ãmbuâté/ = szorosan a nyomába lépő

chassé /sâszé/ = üző, kergető

pas de chat /pâ dö sâ/ = macskalépés

divisé en quart = négyfelé osztva
/divizé ãn kár/
brisé /brizé/ = tört, megszakitott

contretemps /kõntrötã/ = ellentétesen inditott lépés
contre /kõntrö/ = ellen, szemben

pas couru /pá kurü/ = futó lépés

tour posé /tur pozé/ = forgás, közben letett lábbal

poser /pozé/ = tenni, helyezni valahova

dégagé /dégazsé/ = könnyed, kötöttségtől mentes

chaîné /sené/ = láncot alkotó
la chaîne /sen/ = lánc

tire-bouchon /tirbuson/ = dugóhúzó
penché /pãnsé/ = mélyitett
se pencher /szö pãnsé/ = lehajolni, meghajolni

renversé /rãnverszé/ = átforditott

à la seconde /á lá szökõnd/ = a második szerint
à la /á lá/ = valami szerint
seconde /szökõnd/ = második
cabriole /kábriol/ = szökellés, könnyed ugrás /az olasz"capriola"gazella szóból/

soubresaut /szubrszo/ = hirtelen felugrás

entrelacé /ãntrölaszé/ = egymásba fonódó
pas de zéphyre /pa dö zéfir/ = könnyed szökellés
le zéphyre = enyhe szellő, fuvallat

pas ciseaux /pá szizó/ = ollózó lépés
les ciseaux = olló

la révérence /révérãnsz/	= bók, meghajlás
pas de deux /pâ dö dő/	= kettős /tánc/
pas de trois /pâ dö truâ/	= hármas / " /
pas de quatre /pâ dö kâtr/	= négyes / " /
pas de cinq /pâ dö szẽnk/	= ötös / " /
pas de six /pâ dö szisz/	= hatos / " /